

БАЗОВІ ПІДХОДИ ДО СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДРУЧНИКА З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

© Ключковська І.М., 2007

Розглянуто структурування змісту інтегративного підручника з іноземної мови. Репрезентовано базові підходи до упорядкування навчального матеріалу та виділено особливості застосування структурного підходу до розробки змісту підручника.

In the article the modern research of compiling the integrated textbook for the purpose of studying foreign languages has been analyzed. The author presents the fundamental approaches to arranging of educational material and emphasizes the peculiarities of application of structural approach to development of the contents of the textbook.

Зміст освіти, який включено до підручників, містить такі основні аспекти: феноменологічний (існуючий, дійсний, семантичний) та структуральний. Структуральний бік освіти визначає рівень та наслідки навчальної діяльності. Саме тому під структурою змісту освіти необхідно розуміти не лише логічну упорядкованість навчального матеріалу з основ наук, але і його взаємозв'язок, розміщення, врахування умінь і навичок, вже набутих студентами під час навчання, напрямки логічного розвитку, практичної діяльності, методів і засобів навчання та навчальної діяльності. Структура репрезентує динамічний бік обсягу освіти і є вирішальним чинником зв'язку змісту з процесом освіти і носієм його розвивальної функції [7].

Проблема структурування змісту інтегративного підручника іноземних мов для студентів вищих технічних навчальних закладів викликана суперечностями між загальним характером професійної іншомовної підготовки майбутнього фахівця та специфічними особливостями його професійної діяльності; інноваційними вимогами до підручника та структуруванням змісту підручників з іноземних мов; інтегративним характером професійної діяльності випускника вищого технічного навчального закладу та предметною орієнтацією викладання іноземних мов.

У дослідженні ми спиралися на наукові праці щодо підручників з іноземної мови (Редько В.Г., Прокопенко А.І., Плахотник В.М., Склярєнко Н.К.); проблеми підручника (Кодлюк Я.П., Ляшенко О., Мельниченко Б.Ф., Прадівляний М.Г.); проблеми структурування навчальної інформації та змісту навчального матеріалу (Дольнікова Л.В., Медведєва А.С., Сотниченко В.М.); організація навчального матеріалу у підручнику іноземної мови (Нінецька О.М.); взаємозв'язки іноземних мов з іншими навчальними предметами (Князян М.О.); проблеми інтеграції у вивченні іноземних мов (Козловські І.М., Бех І., Харитонов В.А.) тощо.

Мета роботи – обґрунтувати базові підходи до структурування змісту інтегративного підручника з іноземних мов та виділити особливості застосування структурного підходу до розробки його змісту.

Структурування змісту інтегративного підручника з іноземних мов вимагає концентрації аналізу закономірностей зв'язку структури змісту освіти стосовно процесу навчання. Під час визначення суті, функції та організації змісту структури освіти ми виходили з двох загальних визначальних цієї системи: система є множина елементів з чітко визначеною сукупністю взаємних зв'язків; на основі сукупності багатосторонніх зв'язків в системі можливо здійснювати точну кількість логічних та практичних операцій. Зміст структури інтегративного підручника з іноземних мов охоплює основну, другорядну та загальну інформації.

Інтегративний підхід

Цілісність як структурна організація речі і цілісність як спосіб її осягнення суб'єктом є визначальною характеристикою інтегрованого підходу [1]. Інтеграція предметів якнайповніше проявляється тоді, коли між їх спільними програмами встановлено смислову відповідність, коли існує центральна ідея, яка об'єднує весь комплекс тем і проблем, які розглядаються у рамках обох предметів. Міжпредметна основа тематичного змісту сфер спілкування навчального предмета "Іноземна мова" забезпечує створення навчального середовища для втілення принципу інтегративності.

В інтегративному підручнику з іноземних мов доцільно сумістити формування лінгвокраїнознавчої і мовної та мовленнєвої компетенцій.

Обґрунтування інтегративного підходу до структурування змісту освіти інтегративного підручника з іноземних мов передбачає зовнішню і внутрішню, змістову і процесуальну інтеграцію, а також виявлення специфіки структурування предметних та інтегрованих знань з урахуванням адекватних змін змісту та засобів навчання; структурування змісту навчального матеріалу не ззовні (поділ цього фактажу на дидактичні одиниці), а зсередини (формування дидактичних одиниць з елементарних взаємодіючих часток фактичного матеріалу) дидактичної системи, визначення оптимального співвідношення між диференціацією та інтеграцією; розробку дидактичних одиниць змісту навчання тощо.

Структурний підхід

Структурний підхід використовується для виявлення та аналізу елементів змісту інтегративного підручника з іноземних мов, їх опису та взаємозв'язків. Він дає змогу визначити зміст та відобразити його структуру.

Варіативність структури інтегративного підручника з іноземних мов не повинна порушувати структуру необхідних зв'язків. Одним з основоположних при цьому є принцип представлення зв'язків в операціональному вигляді. Такі зв'язки мають бути однопорядковими, піддаватися порівнянню і зіставленню. Виділення фундаментальних структуроутворювальних відношень також є принципом структурного методу, який завдяки своїм пізнавальним засобам синтезує якісно різні галузі наукових досліджень [8].

Структурування змісту навчального матеріалу в інтегративному підручнику з іноземних мов передбачає, що студент під час навчання може зміцнювати і поглиблювати знання, уміння та навички. Це створюється на основі обґрунтування об'єктивно існуючих відносин між засвоєними фактами; розв'язання завдань, що вимагають застосування засвоєних знань у нових умовах вирішення проблем теоретичного, теоретико-практичного чи практичного змісту тощо.

Ми виділяємо загальні особливості використання структурного методу до формування змісту інтегративного підручника для вищої школи: формування змісту інтегративного підручника вимагає відповідного відбору понять, фактів, видів діяльності, використання їх для побудови провідного компонента цієї дисципліни і групування інших компонентів навколо нього; структурування змісту інтегративного підручника передбачає організацію навчального матеріалу на двох рівнях: елементарно-вихідному та істотно-цільовому; основними компонентами змісту інтегративного підручника виступають інформативна, репродуктивна, творча, емоційно-ціннісна; типологія навчальних дисциплін визначає структурування навчального матеріалу та є інструментом обґрунтованої інтеграції його змісту; структурний метод виявляє закономірності, спільні для різних наук, що сприяє розробці цілісної наукової картини світу; принцип структурності реалізується тоді і тільки тоді, коли елементи цілого не просто об'єднані механічно і не просто зв'язані, а зв'язані між собою так, що взаємно впливають один на одного, причому цей вплив є достатньо істотним; утворюючи нерозривну внутрішню єдність, зміст і структура однак не є тотожні, оскільки один і той самий зміст може входити до різних структур; основний принцип структурного методу – пошук конкретних механізмів структурної цілісності, що реалізується шляхом виділення зв'язків і відношень, що створюють специфіку цієї цілісності, яка визначається типологією зв'язків, способів координації і субординації елементів; у структурному методі одиницею є елементарне

структурувальне відношення цього об'єкта; структурний метод завдяки своїм пізнавальним засобам синтезує якісно різні галузі наукових досліджень; у розробці інтегративного підручника важливу роль відіграє відносна незалежність структури і змісту навчального матеріалу, оскільки водночас одна і та сама думка може мати різні структури в різних логічних системах; в інтегративному підручнику реалізується принцип подання зв'язків в операційному вигляді, тобто передбачається знаходження засобів опису відношень, що пов'язано з формалізацією і математизацією наукового апарата загальнонаукових підходів і методів; призначення інтегративного підручника полягає у систематизації знань суміжних наук, а також у кореляції досягнень наук та явищ культури; інтегративний підручник реалізує зовнішню і внутрішню, змістову і процесуальну сторони інтеграції, є якнайповнішим, дидактично виправданим, саме у такій інтерпретації функції підручника можуть бути максимально реалізовані.

Системний підхід

Системний підхід до структурування змісту інтегративного підручника з іноземної мови передбачає такі етапи, як попередня систематизація навчального матеріалу; відбір та організація змісту навчального матеріалу, систематизація та диференціація матеріалу; розподіл та організація компонентів змісту навчального матеріалу, мовного матеріалу для підготовчого, спеціалізованого та інтеграційного етапів навчання; систематизація навчальних занять. Попередня систематизація навчального матеріалу для підручника з іноземної мови передбачає ретельний аналіз дійсної чи передбачуваної загальної діяльності, яку повинна обслуговувати іноземна мова; виявлення сфер, предметного змісту, тематики, структури і ситуацій загальної діяльності іншомовного спілкування, відповідно до них складаються детальні моделі спілкування. Етап відбору та організації змісту навчального матеріалу для підручника передбачається для визначення характеру та систематизації загальної структури навчального матеріалу, комплексів вправ, методичних засобів, характеру і структур ігрового моделювання спілкування іноземною мовою у процесі організації навчальної діяльності студентів. На цьому етапі формується система організації матеріалу з урахуванням та реалізацією в ній загальних та мовних основ оволодіння іншомовним спілкуванням та системи мовного спілкування.

Діяльнісний підхід

Діяльнісний підхід дає можливість показати, окрім результату, об'єктивні та суб'єктивні засоби, операції, потреби, умови й організаційний аспект структурування змісту інтегративного підручника з іноземних мов та є основою для розроблення його технологічного аспекту.

Провідним компонентом підручника з іноземної мови є способи діяльності, які забезпечують формування у студентів практичних навичок і вмінь у різних мовах мовлення.

Основними засобами, які використовуються у підручнику для реалізації мети і завдань навчання іноземної мови, є вправи і завдання. Вибір їх типу, виду, а також принципи організації у комплекси мають повною мірою залежати від методичного підходу до навчання іноземної мови, вибраного авторами за основу.

Класифікації вправ дають можливість їхнього упорядкування у комплекси, які об'єднують типи вправ із спільною навчальною метою, або системи вправ, під якими розуміють сукупність необхідних типів вправ, що виконуються у такій послідовності, яка сприяє формуванню навичок і вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності, та у такій кількості, яка забезпечує максимально високий рівень володіння мовою в заданих умовах. Система вправ може включати декілька комплексів вправ. Крім визначення питомої ваги вправ різних типів та їх розподілу на уроці, важливою є також роль окремих вправ усередині кожного типу. Визначення групи вправ для роботи з уже вивченим, але забутим мовним матеріалом, наприклад, лексикою, повинно починатися з визначення того, які вправи є ефективнішими для роботи з новою дозою мовного матеріалу в рамках першого уроку, а які є ефективними для роботи з великим обсягом мовного матеріалу, що є засвоєним лише частково.

Інформаційний підхід

Створення електронних (комп'ютерних) підручників передбачає, що вони не повинні замінювати підручників, інших засобів навчання та навчальну літературу. Електронний

інтегративний підручник з іноземних мов є *додатком* до паперового підручника. Як засіб навчання він є відкритою системою для вибору потрібної інформації, самостійного визначення структури, а також для повнотекстового пошуку інформації з необхідним поясненням, ілюстраціями, термінологічними словниками, переліками понять тощо, а також передбачає за допомогою телекомунікаційних зв'язків оперативний пошук і одержання потрібної інформації із спеціалізованих бібліотек з комп'ютерними блоками даних.

Особистісно орієнтований та гуманістичний підходи

Особистісно орієнтоване вивчення іноземної мови можливе під час створення сприятливих умов для творчої навчальної діяльності студентів, самореалізації їх особистостей у навчально-виховному процесі. Існуючі підручники з іноземних мов практично не враховують гуманістичну місію освіти, не дають можливості студентам ознайомитися з досягненнями сучасної науки і техніки, видатними постаттями в історії, культурі, науці України.

Основну частину інтегративного підручника з іноземних мов повинні становити сучасні тексти, пов'язані з перспективними науковими напрямками та професійно значущою для майбутніх інженерів тематикою.

Інтегративний підручник з іноземних мов передбачає особистісно орієнтоване навчання за індивідуальним навчальним планом і скоригованими загальноосвітніми програмами під консультативним керівництвом викладача і в домашніх умовах, з використанням відповідних дидактичних засобів (підручників, посібників, інструкцій, рекомендацій, роздавального матеріалу, доступних технічних засобів тощо). Інтегративний підручник з іноземних мов орієнтується на відповідні стандарти культури, що складаються із певних норм, цінностей, переконань, правил та уявлень, властивих представникам даної культури. Поняття культури не звужується при цьому до національних характеристик, а розглядається як сукупність звичаїв та звичок певних груп людей, що істотно відрізняють їх від інших груп.

Комунікативний підхід

Комунікативний підхід, який ґрунтується на розумінні, що головною метою вивчення іноземної мови є спілкування, вважається одним з пріоритетних. Він акцентує увагу на мовних навичках і вправах, а комунікативні вправи створюють для студентів такі умови, за яких вони можуть застосувати свої знання в певних реальних ситуаціях [9; 11].

Рівневий підхід

Рівневий підхід до структурування змісту інтегративного підручника з іноземних мов реалізується через діапазон тих функціональних ролей, що можуть виконуватися студентами різної мовної професійної компетенції. Він передбачає три рівні [3]: перший (lower intermediate або elementary) – студенти з найелементарнішими знаннями з іноземної мови, у яких викладач, враховуючи надзвичайно обмежений час на викладання іноземної мови, має надолужити прогалини середньої освіти, і яких він може ознайомити з основами мови професійного спілкування (загальний науково-технічний компонент); другий (intermediate) – студенти середнього рівня підготовки, які вивчають усі складові компоненти курсу “іноземної мови професійного спілкування: предметний, науково-технічний, країнознавчий, мовний, причому як загальні, так і профільні”; третій (advanced) – незначна кількість студентів з вищим рівнем підготовки, які не лише засвоюють основний курс, а й здатні до поглибленого вивчення мови спеціальності, що дає можливість готувати їх як референтів-перекладачів у визначеній технічній сфері. Реалізація подібного рівневого підходу дає можливість значно підвищити ефективність навчального процесу, оскільки мовні групи стають більш-менш однорідними за рівнем підготовки.

Отже, інтегративний підручник є основним засобом навчання та невід'ємною складовою частиною навчального процесу, а також організовує та керує послідовними і цілеспрямованими діями студентів та викладачів. Базовими підходами до розробки інтегративного підручника є інтегративний, структурний, системний, діяльнісний, проблемний, інформаційний, гуманістичний та особистісно орієнтований. До подальших напрямів дослідження відносимо створення оптимальної моделі інтегративного підручника іноземних мов.

1. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа. – 2002. – №5. – С.5–6. 2. Білий А.Г., Веремієнко С.Я. Проблеми розвитку комунікативних вмінь в підручниках та посібниках для технічних вузів // Проблеми підручника для вищої школи / Г.П. Котлярова та ін. – Вінниця: Універсам, 2001. – Т.2. – С.32–36. 3. Ганиш Е. Г. Рівневий підхід до викладання іноземної мови професійного спілкування у технічному вузі // Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем: техніка, технологія, економіка і управління. – К.: КУЕТТ, 2003. – С.191–192. 4. Журавель С.В. Деякі проблеми шкільного підручника для індивідуального навчання учня // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. праць. – К.: Педагогічна думка, 2003. – Вип.3.– С.298–300. 5. Кодлюк Я.П. Шкільний підручник в умовах розвивального навчання // Проблеми сучасного підручника: Зб. наукових праць. – К.: Педагогічна думка, 2003. – Вип. 3. – С.5–9. 6. Ляшенко О. Вимоги до підручника та критерії його оцінювання // Підручник ХХІ століття. – 2003. – № 1–4. – С.60–66. 7. Мельниченко Б.Ф. Концептуальні засади створення змісту сучасного шкільного підручника: Словацький досвід // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. праць. – К.: Педагогічна думка, 2003. – Вип.3. – С.226–231. 8. Музиченко В., Повторєва С. Філософські засади структурного методу пізнання // Філософські пошуки. – 1997. – Вип. 1–2. – С. 51–56. 9. Першукова О.О. Сучасні критерії відбору соціокультурної компоненти змісту навчання в підручниках з іноземної мови // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. праць. – К.: Педагогічна думка, 2003. – Вип. 3. – С.231. 10. Прадівляний М.Г., Марченко О.Е. Застосування системного та комунікативного підходів до написання підручників з іноземної мови // Проблеми підручника для вищої школи / Г.П. Котлярова та ін. – Вінниця: Універсам, 2001. – Т.2. – С.21–25. 11. Редько В.Г. Пріоритетні функції сучасного шкільного підручника іноземної мови // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. праць. – К.: Педагогічна думка, 2000. – С.109–113.

УДК 371.14

Н.В. Мукан

Національний університет “Львівська політехніка”

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ АНГЛОМОВНОГО СВІТУ

© Мукан Н., 2007

Здійснено аналіз сучасних досліджень в галузі неперервної професійної освіти. Закладено основи теоретичної структури професійного розвитку та підвищення кваліфікації вчителів США та Великобританії, описано та проаналізовано різні моделі неперервної професійної освіти.

In the article the modern research of continuing professional education has been analyzed. The author studies the fundamentals of theoretical structure of professional development and qualification upraising of American and British teachers, describes different models of continuing professional education and characterizes them.

Система неперервної професійної освіти початку ХХІ століття характеризується реформуванням, метою якого є удосконалення освітніх пропозицій спеціалістів різних галузей господарства та творення знань про закономірності розвитку суспільства та економіки на науковій основі. Особлива увага приділяється вивченню проблем неперервної освіти педагогів, професійна діяльність яких тісно пов'язана не тільки із інтелектуальним розвитком та вихованням підростаючого покоління, але й займає одне із чільних місць у розвитку суспільства загалом.